

ශ්‍රී ලංකාවේ ථේරවාද බෝධිචරිතව සංකල්පයේ

වර්ධනය හා ව්‍යාප්තිය

(ක්‍රි.ව. 7 සියවසේ සිට 15 සියවස දක්වා)

කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලයේ පාලි හා බෞද්ධ අධ්‍යයන පශ්චාත් උපාධි
ආයතනයේ දර්ශනපති උපාධි පරීක්ෂණය පමිපුරුණ කිරීම වස්
ඉදිරිපත් කරනු ලබන පර්යේෂණ නිබන්ධනයයි.

1997 සැප්තැම්බර්

එම්.කේ.ඩී.විජේරත්න විසිනි

අධීක්ෂක

මහාචාර්ය නිලක් කාලියවසම්

සාරාංශය

'බෝධිසත්ත' යන වචනයට බොහෝ කාලයක සිට විද්වතුන් විවිධ අර්ථ කථනයන් සපයා ඇත. නිකාය ග්‍රන්ථවල මේ වචනය යෙදී ඇති ආකාරය අනුව බුද්ධත්ව පූරණය උදෙසා වර්යාවේ යෙදෙන්නා යන අර්ථය ගම්‍යවන බව කිවහැකිය.

පාරමිතාවල මූලාරම්භය ත්‍රිශික්ෂාව පදනම් කරගෙන ඇති වූ බව දීඝ නිකායේ මහා සීහනාද, ශුභ ආදී සූත්‍රවලට අනුව පෙනෙන අතර එම අදහස ථෙරවාද,සර්වාස්ති වාද ,මහා සාංඝික යන නිකායයන් පසු කාලයේ දී අඩු වැඩි අයුරින් සංවර්ධනයට පත් කළ බව පෙනේ. ප්‍රඥා පාරමිතා සාහිත්‍යය ඔස්සේ බෝධිසත්ව අදහස එක් පාර්ශ්වයකින් වර්ධනය වූ අතර අභිධර්ම සංවර්ධනය ඔස්සේ තවත් පාර්ශ්වයකින් වර්ධනය වූහි. ක්‍රි.පූ.1 වන සියවස වනවිටත් මෙකී වර්ධනයන්, නිකාය ග්‍රන්ථවලින් ප්‍රකටව තිබූ ප්‍රමාණය ඉක්මවූ බවක් නොපෙනවයි.

ජාතක කථාවලින් ජනතා සිත් සතන් තුළ සතිවූහන් කර තිබූ සමාජ පූරුෂාර්ථයන් මෙන්ම වන්දන මානන වත් පිළිවෙත් ද විමසීමෙන් මුල් සියවස් 7 ක පමණ කාලය තුළ ලක්දිව පැවති බෝධිසත්ව අදහසේ ස්වභාවය අවබෝධ කර ගත හැකිය. එම අදහස තුළ කේන්ද්‍රගතව පැවතියේ මෙහි බෝධිසත්වයන් පිළිබඳ විස්තරයයි. ධාතු වන්දන වත්පිළිවෙත් බුද්ධ සංකල්පයේ වර්ධනයන් තහවුරු වීමට එක් අතකින් බලපෑ අතර එකී තහවුරු වීම බෝධිසත්ව අදහසේ හැඩගැස්ම කෙරෙහි ද හේතු සාධක වූණි.

බුද්දක නිකායේ අවුවා ග්‍රන්ථ අතරද මෙම සංකල්පයේ විවිධ සංවර්ධන ස්ථරයන් දැකිය හැකිය. සම්පිණ්ඩ මහානිදාන සූත්‍රය විමසීමෙන් පශ්චාද් අනුරපුර අවදියේ මෙම සංකල්පය පැවති ආකාරයන් ඊටම අනුබද්ධවූ ධුතාංග පිළිබඳ විස්තරත් දතහැකි වේ. අනාගතවංශ සාහිත්‍යය හුදෙක් මෙහි බෝධිසත්වයන් ගැන හා අනාගත මෙහි සුදුරුදුන්ගේ පහල විම ගැන කියැවෙන කථාන්තර සමූහයක් පමණක් නොව ථෙරවාදී බෝධිසත්ව අදහස සමකාලීන සමාජ සන්දර්භය තුළ ප්‍රතිස්ථාපිතව පැවති ආකාරයද හෙළිකරන ග්‍රන්ථ සමූහයකි.

අධ්‍යයන සඳහා නිකුත් වන්නේ ' සිවුපසය ' සැපයීමේ සිරිත බෝධිසත්ව අදහස සමග තවදුරටත් වර්ධනය කළ අයුරුද මෙම කෘතියෙන් පැහැදිලිව දැකිය හැකිය. බෝධිසත්ව ප්‍රතිපදාවන් සම්බන්ධව ඵලදායී අධ්‍යයන වඩාත් ප්‍රකට කළ ප්‍රඥාවේ හා කරුණාවේ අන්‍යෝන්‍ය සබැඳියාව සිංහල රජුන් ස්වකීය පාලන වර්ෂාවන්ට ගලපා ගත් අයුරු පසු අනුරාධපුර අවදියේ ඵලදායී සාධක පිරික්සීමෙන් මැනවින් පෙනී යනු ඇත. දස පාරමිතා සමන්ධ පාරමිතා ලෙසින් පුරුණය කිරීම කෙරෙහි ද ,සිවු සහරාවතීන් රට වැසියාට සැලකුම් කිරීම කෙරෙහි ද ප්‍රඥාව හා කරුණාව සම්බන්ධයෙන් වූ ඉහත කී අදහස් බල පෑ බව කිව හැකිය.

වර්ෂ 2 ක පමණ ඉතා කෙටි කාලයක් රාජ්‍ය පාලනය කළ සිරිසංඝබෝධි රජුගෙන් ආරම්භ වූ බෝධිසත්ව වර්ෂාව කෙරෙහි 15 වන සියවසින් මැන කාලය දක්වාම සිංහල රජුන් දැක්වූ සැලකිල්ල අතිමහත්ය. ' සිරිසංඝබෝධි ' යන්න රාජකීය විරුදාවලියක් ලෙසින් සිංහල රජුන් භාවිතයට ගැනීම තුළ ඔවුන් තම රටවැසි ජනතාවට ඒත්තු ගැන්වීමට අපේක්ෂා කරන ලද්දේ තමන්ද බෝධිසත්ව වර්ෂාවට අනුගතව සිටින බවකි. මෙම වර්ෂාව මහායාන ලක්ෂණ පලකරන්නක් බවට මැන කාලීන වියතුන් කර ඇති අර්ථ කථනයන් සාවද්‍ය බව ඊට අදාළ වූ සාධක විමසීමේ දී මැනවින් පෙනීයයි.

ලක්දිව මුල් අවදියේ පටන්ම බෝධිසත්ව වන්දනයක් පැවති බව පෙන්වා දීමට මැන කාලීන ඇතැම් විමර්ශනයන් මගින් උත්සාහ ගෙන ඇතත් මූලාශ්‍ර සාධක තුළින් පෙනීයන්නේ ඵලදායී බෝධිසත්ව වන්දනයක් ලක්දිව නොපැවති බවය. මහායාන බෝධිසත්ව වන්දනයට විකල්පයක් වශයෙන් ඵලදායී මෙහි බෝධිසත්ව අදහස ඉදිරිපත් කළ බවට දක්වා ඇති මතයන් ද පිළිගැනීමට අදාළවූ සාධක අපට හමුවන්නේ නැත.

බෝධි සම්ප්‍රදාය තුළ පුද්ගල කේන්ද්‍රීයත්වය පෝෂණය වීමට ධාතු වන්දනය බලවත් ආධාරකයක් විය. පුද්ගල කේන්ද්‍රීයත්වය ප්‍රකට කරන 'වක්‍රවර්ති ' අදහස එක් පසකින් බෝධිසත්ව වර්ෂා තවත් පසකින් වර්ධනය වූ අයුරු මධ්‍ය කාලයේ මූලාශ්‍ර සාධක තුළින් දැකිය හැකිය.

සංස්කෘත භාෂාව මස්සේ දකුණු ඉන්දියානු හින්දු හා බ්‍රාහ්මණ සංස්කෘතියේ විවිධ අංශයන්ගෙන් වූ බලපෑමත්, සොළී හික්සන් වහන්සේලා ලක්දිව හික්සු සාසනයට දැක්වූ දායකත්වයත්, අභිධර්ම ව්‍යාඛ්‍යනයනුත් මධ්‍ය කාලයේ ලක්දිව බෝධිසත්ව අදහසේ හැඩගැස්මට විවිධාකාරයෙන් උපස්ථම්භක වූහ.

ඉන්දිය ආභාෂය තුළ යම් යම් සංවර්ධනයන්ට ලක් වූ ලක්දිව 'කුල ' ක්‍රමය මගින් ක්ෂත්‍රිය, බ්‍රාහ්මණ වංශවල අයට පමණක් බුද්ධත්ව ප්‍රාර්ථනයට අවකාශ සලසමින් බෝධිසත්ව වර්යා හැඩගැසී ගිය අයුරු පශ්චාත් මධ්‍ය කාලයේ බණකථා සාහිත්‍ය තුළින් දැකිය හැකිය. මෙම අවදිය වන විට රජු කෙමෙන් දේවත්වය කරා ගමන් කළ බවක් පෙනෙන අතර රටවැසියා බෝධිසත්ව ලක්ෂණ දැකිය හැකි ප්‍රාදේශික රජුන් කෙරෙහි බුහුමන් පෑ අයුරුද අපට දැකිය හැකිය.

මධ්‍ය කාලයේ අවසන් අවදිය වන විට බෝධිසත්ව සංකල්පය සම්බන්ධව රටවැසියා තුළ තිබූ අවබෝධයට හා විශ්වාසයට අනුකූලව එම අවදියේ රජුන්ගේ හා ප්‍රභූන්ගේ ක්‍රියාකලාපයන් පැවතුනේද යන්න සැක සහිත වේ.